

L⁸²
VUX

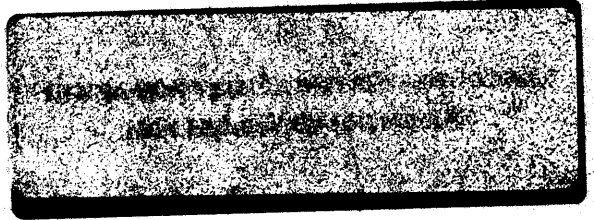
KOMMENTARMATERIAL

GÖTEBORGS UNIVERSITETSBIBLIOTEK

100172 4792

L⁸²
VUX

Religionskunskap

SÖ:s
publikation

11

SÖ

F
Eab

Pedagogiska biblioteket

Utbildningsförlaget
MÖCKHOLM

Beställnings- och beställningsadress:
Distribution
Utbildning
MÖCKHOLM
411 91 00

Sö

L₈₂
VUX

Läroplan för kommunal vuxenutbildning

Läroplan för kommunal vuxenutbildning, Lvux 82, består av två delar, en allmän del och ett kommentarmaterial som ansluter till denna.

Religionskunskap är ett av kommentarmaterialen som syftar till att ge idéer och vara ett inlägg i diskussionerna vid bl a kursplanering och utarbetande av lokala arbetsplaner.

Ateljé Tina Johansson

Redaktör Kerstin Heikenfeldt

**Teknisk
produktion** Barbro Ogden

Tekniska data *Sättning* Century Schoolbook 11/13
Tryckmetod Offset
Papper 100 g Munkens allround
Bindning Klammerhäftad

Presslagd Januari 1983

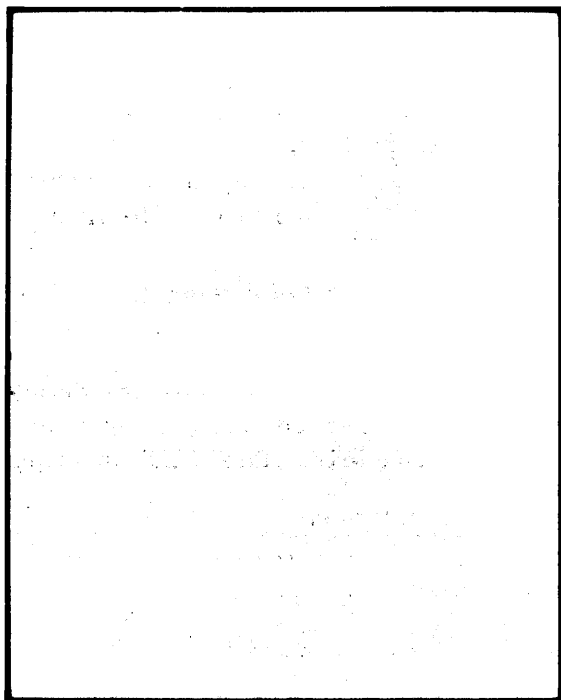
© Skolöverstyrelsen och Liber Utbildningsförlaget

ISBN 91-40-70979-5

Schmidts Boktryckeri AB, Helsingborg 1983

Kommentarmaterial

*L*₈₂
LUX

Religionskunskap

Innehåll

Förord	5
Inledning	6
Planeringsprocessen	6
Inskolningsperioden	8
Deltagarna som resurs i undervisningen	9
Arbetsformer	10
Sambandet mellan etapp 1 och etapp 2	10
Kommentarer till huvudmomenten i kursplanen för etapp 1	11
Människan och hennes livsåskådning	11
Kristendomen	12
Icke kristna religioner	13
Fördjupningsdelen	13
Exempel på arbetsuppgifter i fördjupningsdelen	16

Förord

Läroplanen för komvux består av en allmän del och kommentarmaterial. Den allmänna delen innehåller mål och riktlinjer för verksamheten samt tim- och kursplaner. Syftet med kommentarmaterialen är att

- belysa aktuella frågor och problem både av övergripande karaktär och i anslutning till enskilda ämnen,
- diskutera alternativa metoder att lösa olika problem och arbeta i den riktning som målen för komvux anger.

Kommentarmaterialen innehåller alltså *inga föreskrifter*. Avsikten är att de skall ge idéer och vara ett inlägg i diskussionerna vid bl a kursplanering och utarbetande av lokala arbetsplaner.

Kommentarmaterialen fastställs av SÖ. Enligt anvisningarna skall de kompletteras och aktualiseras fortlöpande. De skall omfatta såväl yrkesinriktade som allmänna ämnen.

Föreliggande kommentarmaterial behandlar undervisningen i religionskunskap etapp 1 och diskuterar bl a deltagarmedverkan och arbetet med grunddel och fördjupningsdel.

Stockholm i november 1982

Skolöverstyrelsen

Inledning

I Mål och riktlinjer i Läroplan för kommunal vuxenutbildning (Lvux 82) diskuteras kunskapssyn och inläring. Bl a heter det: "Läraren bör utgå från de förväntningar, frågor och problem som deltagarna har med sig från sin vardags- erfarenhet." "Undervisningen i komvux bör ta till vara och knyta an till de kunskaper och erfarenheter som deltagarna har med sig när de börjar studierna" (s 19 f). Vad gäller etapp 1 i religionskunskap specificeras denna allmänna målsättning genom målskrivningar som anger, att kursdeltagarna skall få hjälp att bearbeta sina egna frågor inför livet och tillvaron.

Vad som sägs ovan innebär att deltagarna i hög grad måste medverka vid både planering och genomförande av undervisningen i religionskunskap. Dels skall de ha inflytande över planering, stoffurval och val av arbetsformer etc, dels skall deras egna erfarenheter utgöra en resurs för undervisningen. Det här kommentarmaterialet vill framför allt ge synpunkter på hur denna deltagarmedverkan kan genomföras, även om en del avsnitt också tar upp undervisningen ur andra aspekter.

Planeringsprocessen

Planeringsarbetet kan ses som ett samspel mellan deltagare och stoff, där deltagarna med sina frågor, erfarenheter och behov utgör en skapande part. Målsättningen måste vara att nå ett så stort deltagarinflytande som möjligt. Undervisningen bör därför sikta till att steg för steg öka den enskildes medverkan och möjlighet att ta ansvar. En förutsättning för att lyckas med detta är att läraren får kännedom om olika frågor, behov, intressen och erfarenheter i gruppen. En kartläggning av dessa blir således det första steget i planeringsprocessen. Kartläggningen bör integreras i inskolningsperioden men kan eventuellt utsträckas ända in i behandlingen av första huvudmomentet. Den diskuteras lite närmare i det

avsnitt som behandlar inskolningsperioden. Här är det tillräckligt att konstatera att den är nödvändig för planeringen av kursen, såväl grunddel som fördjupningsdel.

Först efter inskolningsperiodens kartläggning är det alltså lämpligt att tillsammans med deltagarna planera kursen och göra upp en studieplan. Vid planeringen kan man också ta hänsyn till tidigare erfarenheter, t ex i form av kursutvärderingar.

Det är inte självklart att studieplanen skall omfatta hela kursen eller hela terminen. En sådan planering är ganska krävande för deltagarna och leder ofta till en lärardominerad studieplan. Det kan därför vara bättre att börja med en grov och mycket flexibel planering. Alltefter kursens gång detaljplaneras sedan ett kortare avsnitt av kursen eller en kortare tidsperiod. På så sätt kan man tillgodose deltagarnas möjligheter att under hela kurstiden påverka kursinnehållet. Det är svårt att följa en från början detaljerad tidsplan om man har målsättningen att deltagarnas frågor och erfarenheter skall få styra undervisningen. Detta förutsätter att det finns utrymme för utvidgningar och fördjupningar. Mot det här resonemanget brukar invändningar resas. Man befärar att deltagarnas "tyckande" får dominera på bekostnad av kunskap och analys och att det dessutom blir svårt att "hinna med kursen". Med hänvisning till "tidsbrist" kan emellertid både lärare och kursdeltagare lätt resa hinder för deltagarinflytande och försvåra möjligheterna att finna anknytningar till deltagarnas egna frågeställningar. Det är i sammanhanget viktigt att understryka att lärobokens stoffurval inte ger ett mått på kursens omfång. Bindande är endast kursplanens mål och huvudmoment. Läroplanen ger stor frihet i fråga om stoff- och problemurval. Samspelet mellan deltagare och stoff medför att läroboken förlorar sin ofta alltför styrande funktion och att ett utvidgat läromedelsbegrepp blir mer naturligt.

Läroplanen betonar att planeringen och undervisningen skall utgå från deltagarnas vardagserfarenheter. I planeringsarbetet är det därför nödvändigt att finna olika kopplingar mellan vardagslivet och kursens innehåll. Många kursdeltagare vill dock — åtminstone i början — framför allt

tillägna sig kunskaper som är nya och främmande. Som lärare måste man därför söka finna en balans mellan det nya och spännande och det näraliggande och förtrogna.

Inskolningsperioden

I flera sammanhang har det konstaterats att en inskolningsperiod är önskvärd vid studier inom komuvx. För studier i religionskunskap är den direkt nödvändig, om man vill nå läroplanens mål för undervisningen. Trots det ringa antalet lektioner kan man inte utesluta inskolningsperioden, vilken dock kan vara kort och direkt övergå i eller t o m integreras i första huvudmomentet.

Det finns framför allt två skäl att ha en inskolningsperiod i religionskunskap. *Dels* skall den ge möjlighet att från början skapa trygghet och gemenskap i gruppen: *dels* skall den innehålla en fas med kartläggning av deltagarnas kunskaper och behov.

I en ny grupp finns det naturligtvis stora skillnader mellan deltagarna med avseende på förkunskaper, livserfarenheter, intressen, studiemotiv, grundinställning till livet och tillvaron. Många känner osäkerhet och oro inför studierna, ämnet, sin egen förmåga och inför att behöva avslöja sina egna tankar. Lärarens förmåga att hantera denna osäkerhet och variation i förutsättningarna har stor betydelse för deltagarnas benägenhet att diskutera med utgångspunkt i sina egna erfarenheter. De första kursträffarna betyder naturligtvis mycket, bl a bör var och en få personlig kontakt med läraren. Det är också angeläget att redan från början försöka öka deltagarnas självförtroende genom att markera att alla erfarenheter och frågor är av värde för gruppens arbete.

Kartläggningsmomentet ger inte bara läraren nödvändig information om deltagarnas förkunskaper och behov. För kursdeltagaren medför det också tillfälle till träning i att formu-

lera frågor och önskemål, något som samtidigt kan ge insikt om de egna kunskaperna. På så sätt kan kartläggningen inge självförtroende, eftersom kursdeltagarna kan upptäcka att de faktiskt besitter en rad erfarenheter och kunskaper.

Kartläggningen kan bilda övergången till eller helt integreras i huvudmomentet "Människan och hennes livsåskådning". Den kan naturligtvis göras på flera olika sätt. Det kan vara lämpligt att starta med kortare diskussioner i mindre grupper. Redovisningen av gruppdiskussionerna blir sedan underlag för ett gemensamt samtal. Det måste betonas att kartläggningen är en känslig uppgift och att den måste göras med stor försiktighet. En förutsättning är en trygg miljö i gruppen och att lärare och kursdeltagare verkligen fått personlig kontakt.

Deltagarna som resurs i undervisningen

Varje kursdeltagare har förmodligen "expertkunskaper" eller förstahandsinformation inom något eller några områden. Det kan exempelvis vara kunskaper om olika kyrkor, samfund eller religioner. Inte minst kursdeltagare från andra länder och kulturer utgör en stor resurs i ämnet religionskunskap. Det är alltså viktigt att dels ta reda på vem som har "expertkunskaper", dels utnyttja dem i undervisningen. Lika viktigt är det att söka fånga upp deltagarnas frågor inför livet samt enskilda deltagares egna upplevelser och erfarenheter av olika livsfrågor och problem. Även vid bearbetning av livsåskådningsproblem bör deltagarna om möjligt vara varandra till inbördes hjälp. På så sätt blir deltagarna resurser för varandra, en studiesituation som är personlighetsutvecklande och leder till tolerans mellan människor.

Arbetsformer

En undervisning som syftar till reflexion och fördjupning och som skall ta till vara kursdeltagarnas erfarenheter medför naturligtvis vissa krav vad gäller arbetssättet. Att deltagarna skall ha inflytande på arbetsformerna torde vara självklart. Det är också viktigt att variera arbetssättet och att ge deltagarna möjligheter att lära känna varandra och samarbeta. Om deltagarna verkligen skall bli resurser i undervisningen måste grundsynen vid valet av arbetsformer vara att deltagare och lärare arbetar som ett lag med läraren som handledare.

I ämnets natur ligger att diskussionen blir en vanlig arbetsform. Det är ofta lämpligt att gruppen delas upp i mindre grupper under diskussionerna. Deltagarnas förmåga att formulera problem gynnas mer i en mindre grupp än i en större. Deltagarna kan också lättare känna självförtroende och hjälpa varandra i en liten grupp. Även många arbetsuppgifter, t ex studiebesök eller textanalys, kan med fördel genomföras i mindre grupper.

Sambandet mellan etapp 1 och etapp 2

Inom komvux omfattar ämnet religionskunskap två etapper. De båda etapperna skall ses som två självständiga delar av en sammanhängande studiegång. Momenten i etapp 2 bygger på momenten i etapp 1. Nya kursdeltagare kan tas in direkt i etapp 2 under förutsättning att de redan har kunskaper motsvarande etapp 1. Saknar en sökande till etapp 2 endast en mindre del av kursinnehållet i den första etappen kan det vara lämpligt att han ändå tas in efter viss studiehandledning.

Studierna i etapp 1 syftar till att ge deltagarna baskunskaper och basfärdigheter. Kursplanen omfattar en presentation

av begreppen livsåskådning och religion. Dessutom behandlas kyrkor och religioner med tonvikten lagd på de uttryck som religionen tar sig i vår samtid. Undervisningen bör så ofta som möjligt anknyta till händelser i nuet, t ex utvecklingen i Mellersta Östern eller livsåskådningsdebatten.

Avsikten är att diskussionen om behovet av en livsåskådning skall fördjupas i etapp 2¹⁾. Vidare kartläggs där de livsfrågor som människan har i dag och hur hon löser dessa. Studierna skall även omfatta grundläggande skillnader mellan de olika religionerna och livsåskådningarna vad gäller t ex människosyn och verklighetsuppfattning. Ett avsnitt i kursen ägnas dessutom åt etiska frågor.

Som sammanfattning kan konstateras att etapp 1 är inriktad mot religionernas yttre former, medan etapp 2 inriktas mot innehållet i religionerna.

Kommentarer till huvudmomenten i kursplanen för etapp 1

Människan och hennes livsåskådning

Momentet "Människan och hennes livsåskådning" syftar till en diskussion om den enskildes behov av en livshållning, en livsåskådning; dessutom diskuteras hur attityder till livsfrågorna formas. Endast en liten del av kurstiden torde kunna ägnas åt momentet. Med tanke på fortsatta studier i ämnet bör undervisningen omfatta definitioner av vad en livsåskådning innebär liksom olika religionsdefinitioner. I detta sammanhang kan orsakerna till uppkomsten av en livsåskådning tas upp, även om sådana frågor huvudsakligen bör bearbetas i etapp 2. En översikt över olika typer av religioner kan

¹⁾ Ny kursplan för etapp 2 beräknas börja gälla 1983-07-01

vara befogad inför övergången till det direkta religionsstudiet. Som nämnts kan det också vara lämpligt att anknyta kartläggningen av deltagarnas förkunskaper och erfarenheter till detta huvudmoment.

Diskussionen är en självklar arbetsform inom momentet, som ju skall väcka deltagarnas intresse för religionsämnet. Diskussion i mindre grupper är att föredra, eftersom kursdeltagarna ännu känner varandra så lite och förmodligen inte är beredda att framföra sina synpunkter i en större krets.

Kristendomen

Med hänsyn till att yngre generationers kunskaper om Bibeln är avsevärt mindre än tidigare generationers kan det vara motiverat att inleda momentet "Kristendomen" med en genomgång av Bibelns innehåll i stora drag. Förutom Bibelns egentliga syfte som religiös urkund bör dess betydelse som litterärt verk och som inspirationsskapare för konst, musik och litteratur m m behandlas. Bibelns tillkomsthistoria berörs såväl vad gäller samlandet av materialet och de olika skrifterna som de viktigaste bibelutgåvorna.

Den kyrkohistoriska bakgrunden till Svenska kyrkan och frikyrkorna i Sverige är nödvändig men kan endast bli av översiktlig karaktär. Tyngdpunkten bör läggas på kyrkornas och samfundens tro och utformning i dag. Det är därvid lämpligt att anknyta till den religiösa situationen i hemorten och till deltagarnas skiftande erfarenheter. De viktigaste dragen i Svenska kyrkans och frikyrkosamfundens organisation och gudstjänstordning tas upp. Finns det deltagare, t ex invandrare, med annan kyrkotillhörighet kan ett noggrannare studium av deras kyrka vara befogat.

Sammanfattningsvis kan sägas att momentet syftar till att skapa förståelse för och tolerans mot andra uppfattningar. Dessutom skall studierna visa på den betydelse kristendomen har haft och har i vårt land.

Icke kristna religioner

Tonvikten inom momentet "Icke kristna religioner" kan mycket väl läggas på ett par religioner, t ex islam och hinduism, medan de andra religionerna behandlas mer översiktligt. Kursdeltagarnas intressen och erfarenheter bör få avgöra vilka religioner man tar upp och hur ingående. Finns det deltagare i gruppen som tillhör någon av de icke kristna religioner som momentet omfattar skall naturligtvis deras kunskaper utnyttjas i undervisningen.

I mån av tid kan ett studium av de s k nyandliga rörelserna göras, t ex i samband med studier av hinduismen.

Syftet med studierna är att skapa ökad förståelse för och kunskap om icke kristna religioner och deras uttryckssätt, att göra dem "mindre främmande". Det är viktigt att förankra undervisningen i samhället av i dag och att anknyta till aktuella händelser i nuet. Urkundsstudier måste också förekomma. För att variera undervisningen och undvika alltför mycket traditionell katederundervisning kan deltagarna arbeta i grupper med var sin religion och sedan presentera religionerna för varandra.

Fördjupningsdelen

Ett viktigt syfte med fördjupningsdelen är att tillgodose de vuxna kursdeltagarnas olika intressen och behov. Den enskilde deltagarens erfarenheter och önskemål är sålunda styrande för såväl val av arbetsuppgifter som arbetsformer. Enligt läroplanen skall omkring två tredjedelar av kurstiden ägnas åt grunddelen. En tredjedel av kurstiden skall alltså läggas på fördjupningsdelen.

Fördjupningsdelen måste planeras in redan vid kursens början och lektionstid avsätts för arbetet med fördjupningsuppgifter. Det bör framhållas att fördjupningsdelen inte skall förläggas till slutet av kursen eller till ett enda stort arbets-

pass. Tvärtom bör fördjupningsdelen ligga parallellt med grunddelen. Det kan ur planeringssynpunkt vara lämpligt att planera ett pass med fördjupningsdel i anslutning till varje huvudmoment i grunddelen.

Framför allt för studieovana kursdeltagare är det viktigt att arbetet med fördjupningsuppgifter får en "mjukstart". Till en början skall fördjupningspassen vara korta och enkla. I allmänhet bör de utföras i klassrummet eftersom de kräver mycket handledning från läraren. Så småningom kan ambitionsnivån höjas, så att uppgifterna blir svårare och längre. Genomförandet kan också förläggas utanför skolans lokaler. Det normala arbetssättet torde vara att deltagarna arbetar i grupper med fördjupningsuppgifterna men enskilt arbete kan naturligtvis också förekomma.

Som lärare bör man vara observant på att kursdeltagarnas behov av hjälp är olika. Lärarens möjligheter att ge handledning beror dock på flera faktorer. Om deltagarna väljer många olika ämnen blir självfallet handledningstiden för var och en av grupperna mindre. Kan deltagarna enas om t ex ett tematiskt studium under en fördjupningsdel kan också handledningen koncentreras, en fördel med temastudier.

Ett naturligt arbetssätt kan vara att anknyta fördjupningsdelen till det huvudmoment som just behandlas. Gruppen studerar tillsammans grunddelen och får där en gemensam kunskaps- och erfarenhetsbas. Under fördjupningsdelen väljer sedan deltagarna uppgifter efter behov och intresse. Resultatet av de olika fördjupningarna kan återföras till gruppen, t ex på så sätt att redovisningen av en fördjupningsuppgift utnyttjas som introduktion till ett avsnitt i grunddelen. Huvudmomentet "Icke kristna religioner" kan exempelvis börja med ett fördjupningspass, där olika grupper presenterar var sin religion inom huvudmomentet. Dessa presentationer blir då den gemensamma grunddelen.

Valet av fördjupningsuppgifter kan göras på olika sätt. Det kan gå till så att deltagarna själva väljer efter egna idéer i anslutning till ett huvudmoment. En annan möjlighet är att kursdeltagarna får ett antal ämnen att välja mellan. Gruppen kan också enas om ett tema kring vilket man formulerar

olika arbetsuppgifter. Ett tematiskt studium passar bl a väl inom momenten om kristendomen och icke kristna religioner. Arbetsuppgifterna kan naturligtvis anknyta till andra områden än de som behandlas i grunddelen. I principen bakom fördjupningsdelen ligger ju att arbetet skall ske utifrån vars och ens egna förutsättningar.

När man arbetar med fördjupningsuppgifter har det visat sig att gången ofta blir ungefär följande:

- Val av fördjupningsuppgifter, grupparbete eller enskilt arbete.
- Planering av arbetet i gruppen (eller enskilt). Exempelvis följande frågor bör besvaras: Vilken är målsättningen? Vad innebär uppgiften? Hur skall vi arbeta? Vilket material behöver vi? Vilken hjälp kan vi få av läraren? Vilka kunskaper och erfarenheter finns i gruppen? Hur skall vi redovisa?
- Fastställande av tidsplan, arbetsfördelning, arbetssätt; studiebesök, enkäter, intervjuer etc förbereds.
- Arbetsfas
- Redovisning

Fördjupningsuppgifterna bör alltid redovisas på något sätt. Redovisningsformerna varierar med uppgifternas art. Det vanligaste torde vara att kursdeltagarna ger en kort muntlig presentation, kompletterad med bildmaterial och/eller skriftlig information. Ibland kan enbart skriftlig redovisning vara lämpligt. Deltagarna kan också redovisa ett arbete genom att t ex spela upp en scen; med en fingerad intervju, ett eget ljudbildband eller en utställningsskärm. Här kan återigen betonas att redovisningarna av fördjupningsdelarna mycket väl kan användas som utgångspunkt för genomgång av grunddelen.

Exempel på arbetsuppgifter i fördjupningsdelen

I det följande ges en del exempel på fördjupningsuppgifter i syfte att illustrera vilket omfång och vilken uppläggningsuppgifterna kan ha. Exempelen kan däremot inte ses som förslag till hur uppgifterna skall utformas i den enskilda gruppen.

- Omkring tio personer väljs ut och intervjuas om sin inställning till livsfrågorna (eventuellt görs en enkätundersökning). Exempel på frågor: Vad är det som gör livet meningsfullt? Finns det en bestämd mening med varje människas liv? Är vi ansvariga för vad det blir av våra liv?

Kursdeltagarna analyserar svaren och presenterar dem.

- Med hjälp av handledaren väljer deltagarna ut några texter där olika personer berättar varför de valt en viss livsåskådning (texter av typen Varför jag blev ateist, marxist, kristen etc).

Argumenten sammanställs och presenteras.

- Klosterliv i dag. Kursdeltagarna läser några texter som behandlar varför nutida människor går i kloster och hur klosterliv i dag gestaltar sig. Eventuellt kan textstudierna ersättas med intervjuer med en munk eller nunna.
- Kursdeltagarna gör studiebesök vid några gudstjänster i olika kyrkor och redovisar likheter och skillnader.
- Några företrädare för kyrkor i närsamhället intervjuas (eventuellt görs en enkätundersökning).
- Deltagarna läser ett evangelium i nya testamentet (t ex Lukas) och skriver därefter med egna ord en sammanhängande berättelse om händelseförloppet i evangeliet.
- Att vara kristen i USA respektive Sovjet. Med hjälp av textmaterial görs en jämförelse mellan kyrkornas situation i de båda länderna.

- Deltagarna tar reda på vilka invandrargrupper som finns i närsamhället och kartlägger deras möjligheter att utöva sin religion.
- Deltagarna gör en kortfattad presentation av en av de religioner som ingår i huvudmomentet "Icke kristna religioner". Uppgiften kan utnyttjas så att redovisningen blir den gemensamma introduktionen till respektive religion.
- Exempel på temastudier
 - gudstjänstformerna i de olika religionerna
 - de religiösa byggnaderna i de olika religionerna
 - heliga skrifter i de olika religionerna
 - sociala uttryck som de olika religionerna tar sig.
- Islam som politisk faktor i dagens värld.

—

—

—

—

GÖTEBORGS
UNIVERSITETSBIBLIOTEK
BIBLIOTEKET I MÖLNDAL

L⁸²
VUX

KOMMENTARMATERIAL

SÖ:s
publikation
Lärplan
1982

 Liber
Utbildningsförlaget

ISBN 91-40-70979-5